

REZYGNACJA Z OSKARŻANIA W TOKU POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO W POLSKIM PROCESIE KARNYM

Michał Kurowski

Wolters Kluwer

REZYGNACJA Z OSKARŻANIA W TOKU POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO W POLSKIM PROCESIE KARNYM

Michał Kurowski

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 1 stycznia 2019 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Ryszard A. Stefański

Wydawca

Klaudia Szawłowska-Milczarek

Redaktor prowadzący

Grażyna Polkowska-Nowak

Opracowanie redakcyjne

Michał Dymiński

Łamanie

Andytex

.....
Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących
im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej
w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło.
A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.
.....

prawolubni
.....

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

ISBN 978-83-8124-809-9

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11
Rozdział 1	
Granice oskarżenia	19
1.1. Zainicjowanie postępowania sądowego	19
1.2. Granice rozpoznania sprawy wyznaczone skargą inicjującą postępowanie	24
1.3. Granice rozpoznania sprawy wyznaczone skargą inicjującą postępowanie w zakresie czynu opisanego jako czyn ciągły (art. 12 § 1 k.k. i art. 6 § 2 k.k.s.)	36
1.4. Granice rozpoznania sprawy wyznaczone skargą inicjującą postępowanie a konstrukcja zbiegów przestępstw i wykroczeń	43
Rozdział 2	
Cofnięcie aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego ..	50
Rozdział 3	
Odstąpienie od oskarżenia w poszczególnych regulacjach dotyczących publicznego ścigania czynów prywatnoskargowych	130
3.1. Zmiana trybu ścigania czynów prywatnoskargowych – zagadnienia ogólne	130
3.2. Pojęcie interesu społecznego jako warunku zmiany trybu ścigania	131

3.3. Tryb objęcia ściganiem przez prokuratora i jego konsekwencje	135
3.4. Odstąpienie przez prokuratora od ścigania przestępstw prywatnoskargowych ze względu na stwierdzenie braku interesu społecznego	139
3.5. Odstąpienie w ramach postępowania przyspieszonego ..	155
3.5.1. Odmienności w zakresie postępowania przyspieszonego wpływające na konstrukcję odstąpienia od oskarżenia	155
3.5.2. Regulacje szczególne w zakresie instytucji odstąpienia w postępowaniu przyspieszonym	161
3.6. Odstąpienie w ramach postępowania podlegającego orzecznictwu sądów wojskowych	165
3.6.1. Odrębności w zakresie ścigania przestępstw z oskarżenia prywatnego popełnionego przez osobę podlegającą orzecznictwu sądów wojskowych	165
3.6.2. Odstąpienie od oskarżenia w postępowaniu prowadzonym przed sądami wojskowymi	171
3.7. Rezygnacja z oskarżenia w postępowaniu wobec nieletnich	177
3.7.1. Odmienności postępowania wobec nieletnich dotyczące czynów ściganych z oskarżenia publicznego oraz prywatnego	177
3.7.2. Rezygnacja z oskarżenia w postępowaniu prowadzonym wobec nieletnich sprawców	182

Rozdział 4

Odstąpienie oskarżyciela posiłkowego od oskarżenia na tle jego pozycji procesowej	189
4.1. Samoistny oskarżyciel posiłkowy	189
4.2. Oskarżyciel posiłkowy uboczny	195
4.3. Odstąpienie oskarżyciela posiłkowego od oskarżenia ..	207

Rozdział 5

Odstąpienie od oskarżenia w trybie prywatnoskargowym ..	226
5.1. Status prawny i rola oskarżyciela prywatnego w procesie karnym	226

5.2. Oskarżenie wzajemne w postępowaniu prywatnoskargowym	230
5.3. Zasady ogólne dotyczące odstąpienia od oskarżenia w trybie prywatnoskargowym	233
5.4. Odstąpienie dorozumiane	235
5.5. Odstąpienie wyraźne	260
5.6. Odstąpienie w procesie wzajemnym	267
 Rozdział 6	
Cofnięcie wniosku o ściganie lub odstąpienie od oskarżenia w postępowaniu w sprawach o wykroczenia	272
 Rozdział 7	
Cofnięcie aktu oskarżenia w postępowaniu karnym skarbowym	288
 Wnioski końcowe	311
 Bibliografia	331

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- k.k.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.)
- k.k.s.** – ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2018 r. poz. 1958 ze zm.)
- Konstytucja RP** – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. poz. 483 ze zm.)
- k.p.k.** – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.)
- k.p.k. z 1928 r.** – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19.03.1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1950 r. poz. 364 ze zm.) – nieobowiązujące
- k.p.k. z 1969 r.** – ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. poz. 96 ze zm.) – nieobowiązująca
- k.p.w.** – ustawa z 24.08.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2018 r. poz. 475 ze zm.)
- u.p.n.** – ustawa z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2018 r. poz. 969)

Inne

- Annales UMCS** – Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
- CPKiNP** – Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
- EP** – Edukacja Prawnicza
- GSP** – Gdańskie Studia Prawnicze
- GSP-Prz.Orz.** – Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa
- KZS** – Krakowskie Zeszyty Sądowe
- M. Praw.** – Monitor Prawniczy
- NP** – Nowe Prawo
- OSA** – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych

OSN	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNCK	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Karna
OSNKW	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izby Karna i Wojskowa
OSNPG	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Zbiór Prokuratury Generalnej
OSNwSK	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSPika	- Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK-A	- Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Seria A
Pał.	- Palestra
PiP	- Państwo i Prawo
PPK	- Przegląd Prawa Karnego
Prob. Praw.	- Problemy Praworządności
Prok. i Pr.	- Prokuratura i Prawo
PS	- Przegląd Sądowy
SA	- sąd apelacyjny
SN	- Sąd Najwyższy
WPP	- Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNUŁ	- Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego

WSTĘP

Prawo dysponowania skargą zasadniczą w koncepcji odwoływalności oświadczeń woli zawsze wywoływało spory doktrynalne w zakresie płaszczyzny jego ustanowienia. Rezygnacja z oskarżenia na etapie postępowania sądowego, oprócz regulacji ogólnej, jaką jest cofnięcie aktu oskarżenia (art. 14 § 2 k.p.k.), obejmuje także konstrukcje odstąpienia od oskarżenia przez oskarżyciela prywatnego (art. 496 § 1 i 3 k.p.k.), posiłkowego (art. 57 § 1 i 2 k.p.k.) czy publicznego (art. 60 § 3 k.p.k.), ma charakter niejednorodny. Jej poszczególne instytucje mogą w pewnych układach faktycznych krzyżować się zakresami. Konsekwentnie takie nazewnictwo będę przyjmował w całej pracy, mimo że w doktrynie na określenie instytucji odstąpienia oskarżyciela prywatnego było używane pojęcie „cofnięcie aktu oskarżenia”¹.

Instytucja cofnięcia aktu oskarżenia została wprowadzona do polskiego porządku prawnego w wyniku nowelizacji Kodeksu postępowania karnego dokonanej ustawą z 27.09.2013 r.², a obowiązującej od 1.07.2015 r., w wyniku zmiany w treści art. 14 § 2 k.p.k., który obecnie przewiduje możliwość cofnięcia aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego. Miał on stanowić wyraz dyspozycyjności stron postępowania, a rozwiązanie podyktowane było koniecznością dostosowania do wprowadzonego wówczas modelu kontradyktoryjnego postępowania. W wyniku kolejnych zmian legislacyjnych powrócono do modelu postępowania jurysdykcyjnego ze zwiększonym

¹ Zob. M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Warszawa 1971, s. 264.

² Ustawa z 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247 ze zm.).

elementem inkwizycyjności. Jednocześnie model cofnięcia skargi pozostał niezmieniony. Wykładnia literalna poprzedniego brzmienia przepisu prowadziła do wniosku, że odstąpienie oskarżyciela publicznego od wniesionego aktu oskarżenia nie wiązało sądu orzekającego. Oznaczało ono jedynie zrzeczenie się funkcji oskarżyciela, nie dotyczyło zaś pierwotnego oświadczenia woli w postaci aktu oskarżenia. Następtwem tak przyjętego stanowiska była dopuszczalność dalszego prowadzenia postępowania przez sąd orzekający, aż do momentu wyrokowania. Obecnie ustawodawca przewiduje instytucję skierowaną na pierwotne oświadczenie o zainicjowaniu postępowania sądowego, która w zamierzeniu ma pozbawić mocy prawnej to oświadczenie tak, jakby nie zostało złożone, a zatem spowodować powstanie negatywnej przesłanki procesowej w postaci braku skargi uprawnionego oskarżyciela. Ustawodawca jednocześnie decyduje się na pozbawienie oskarżyciela publicznego możliwości odstąpienia od oskarżenia (z pewnymi wyjątkami). Taka konstrukcja musi oddziaływać na uprawnienia nie tylko stron postępowania jurysdykcyjnego, ale i pokrzywdzonego, gdyż generalnie może doprowadzić do pozbawienia tego podmiotu prawa do sądu. Teoretycznie nie zostały zmienione instytucje odstąpienia od oskarżenia przez oskarżycieli prywatnego i posiłkowego. Jednakże zasadnicza zmiana art. 14 § 2 k.p.k. musi rzutować na ich status oraz nową interpretację przepisów odnoszących się do wskazanej grupy podmiotów.

Pierwotnie zakresem mojego opracowania zamierzałem objąć jedynie oskarżyciela publicznego i instytucję cofnięcia aktu oskarżenia, ze szczególnym uwzględnieniem zasady skargowości i skargi oskarżyciela publicznego. Zarówno zasada skargowości³, jak i skarga zasadnicza⁴ zostały już dostatecznie opracowane, ale nie tylko z tych przyczyn postanowiłem przemodelować niniejsze opracowanie. W toku prac okazało się, że oskarżyciel publiczny nie został jednak całkowicie pozbawiony możliwości odstąpienia od oskarżenia. Szczególnie

³ S. Stachowiak, *Funkcje zasady skargowości w polskim procesie karnym*, Poznań 1975.

⁴ S. Waltoś, *Akt oskarżenia w procesie karnym*, Warszawa 1963; E. Kruk, *Skarga oskarżycielska jako przejaw realizacji prawa do oskarżania uprawnionego oskarżyciela w polskim procesie karnym*, Lublin 2016.

widoczne jest to na gruncie ścigania czynów prywatnoskargowych, w które – w pewnych sytuacjach – prokurator z mocy ustawy ma obowiązek ingerować. Prowadzona przeze mnie analiza przepisów doprowadziła do wniosku, że istniejące postępowania szczególne, ze względu na normy *lex specialis*, powodują przekształcenie typu postępowania i utraty uprawnień przez niektóre podmioty na rzecz innych. W konsekwencji wnioskowanie doprowadziło mnie do tego, że konieczne jest omówienie modelu ścigania w zakresie czynów nieletnich, postępowania przed sądem wojskowym czy postępowania przyspieszonego. Z tych przyczyn postanowiłem skoncentrować swoje rozważania na szeroko pojętym prawie karnym procesowym.

Moje badania skierowane były na wykazanie, że instytucje procesowe związane z rezygnacją z oskarżenia na etapie postępowania sądowego dotknięte są wadami, które nie pozwalają na ich funkcjonowanie w sposób niesprzeczny z zasadami rzetelnego procesu karnego. Zastosowane metody wykładni językowej, historycznej czy systemowej nie prowadzą do takiej interpretacji na płaszczyźnie normatywnej, która czyniłaby zadość racjonalności prawodawcy. Instytucje cofnięcia aktu oskarżenia oraz odstąpienia od oskarżenia w obecnym ujęciu normatywnym nie stanowią kompleksowego uregulowania problematyki prawa dyspozycyjności skargą zasadniczą. Wielość trybów postępowania i wymuszony charakter działania oskarżyciela publicznego powodują, że w braku pełnej kontrydiktoryjności, obok instytucji cofnięcia aktu oskarżenia, powinna istnieć instytucja (w trybie publicznoskargowym) odstąpienia oskarżyciela publicznego od oskarżenia. Dokonane zmiany ustawy i rezygnacja z instytucji względnej kontrydiktoryjności powinny za sobą pociągać zmiany ustawowe w zakresie omawianych instytucji, tak aby realizowały one swój główny cel. Bez dokonania bowiem dostosowania instytucji do modelu postępowania nie jest możliwe, aby funkcjonowała ona poprawnie. Co więcej, w zakresie omawianych instytucji istnieją liczne luki, które nie mogą zostać wypełnione, a w konsekwencji prowadzą do naruszenia praw czy to strony biernej, czy też pokrzywdzonego.

Dla wykazania powyższej okoliczności zdecydowałem się na metodę dogmatyczną. W pracy omówiłem i poddałem analizie dorobek dok-

tryny prawa karnego procesowego oraz judykatury, zarówno Sądu Najwyższego, jak i sądów powszechnych. Przyjęta metoda uzupełniona została o prawno-historyczną analizę przepisów nieobowiązujących. Ta druga metoda umożliwiła wykorzystanie wykładni historycznej. Z tego powodu nie zdecydowałem się na zamknięcie części historycznej w odrębnym rozdziale, ale w miarę potrzeb odnosiłem się do stanu prawnego już nieobowiązującego. W pracy nie dokonywałem pełnej analizy porównawczej, która wymagałaby zbadania instytucji nie w oderwaniu ich od innych konstrukcji procesowych, ale w systemie ich funkcjonowania, i to nie tylko w ujęciu procedury karnej, ale i ustawodawstwa ustrojowego. Zdecydowałem się jednak na przedstawienie możliwości rozwiązania instytucji rezygnacji z oskarżenia przez oskarżyciela publicznego w innych regulacjach procesowych w celu wskazania, że istnieje wiele różnych możliwości ustawowych uregulowania tej kwestii i nie muszą one kolidować z systemem procesowym danego kraju.

Ostatecznie poddałem analizie uprawnienia związane z cofnięciem aktu oskarżenia i odstąpieniem od oskarżenia zarówno oskarżyciela publicznego, jak i oskarżycieli posiłkowych samoistnych i ubocznych oraz oskarżyciela prywatnego. Nie było oczywiście możliwe odniesienie się tylko do postępowania powszechnego, gdyż instytucja ta znajduje odpowiednie zastosowanie w prawie karnym skarbowym oraz w postępowaniu wykroczeniowym. Z tych przyczyn przeprowadziłem analizę w kontekście wymienionych oskarżycieli i ich uprawnień procesowych w związku z instytucjami cofnięcia oskarżenia lub odstąpienia od oskarżenia. Rozważania teoretyczne prowadzone były przeze mnie na płaszczyźnie aktualnie obowiązującego Kodeksu postępowania karnego, Kodeksu karnego skarbowego oraz Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. W miarę potrzeby sięgałem również do rozwiązań historycznych, gdyż przedstawienie ewolucji niektórych instytucji było niezbędne dla ich prawidłowej interpretacji.

W rozdziale 1 zasadne, w mojej ocenie, było przedstawienie zakresu granic oskarżenia. Omówienie problematyki wstępnej kontroli skargi zasadniczej pozostaje poza zakresem niniejszego opracowania. Mam

świadomość, że same granice oskarżenia przedstawione zostały we wskazanych opracowaniach monograficznych, niemniej nie było możliwości pominięcia ich i dokonania ich oceny z innej perspektywy. Analiza przepisów doprowadziła do konieczności odniesienia się do konstrukcji czynu ciągłego (art. 12 § 1 k.k., art. 6 § 2 k.k.s.) oraz instytucji zbiegów przepisów i przestępstw. Bez przedstawienia tych zagadnień niemożliwe było bowiem określenie materialnego substratu podlegającego cofnięciu lub zrzeczeniu się prawa do oskarżenia, konsekwencji tych decyzji procesowych, jak również określenia dopuszczalnych granic odstąpienia od oskarżania.

Instytucja cofnięcia aktu oskarżenia stanowi jedną z dwóch kluczowych grup zagadnień związanych z konstrukcją rezygnacji z oskarżenia. Z tego powodu poświęciłem jej omówieniu rozdział 2. Koncentruję się w nim nie tylko na wskazaniu ustawowych przesłanek tej instytucji, lecz także dokonuję jej oceny z punktu widzenia kompletności i zasadności funkcjonowania w obrocie prawnym oraz przedstawiam konsekwencje, jakie wywołuje w praktyce. W części tej wskazałem też na sposoby uregulowania tej instytucji w ustawodawstwach innych krajów – decydowałem się na wskazanie takich rozwiązań, w których ustawodawca rezygnuje w ogóle z możliwości rezygnacji ze skargi lub uzależnia ją od zgody sądu.

Konsekwentnie pozostając w kręgu badania uprawnień oskarżyciela publicznego, uznałem, że niezbędne jest w kolejnym rozdziale 3 wskazanie tych instytucji związanych z rezygnacją z oskarżenia, które przysługują temu podmiotowi. Z tych przyczyn rozważania poświęciłem tej sytuacji procesowej, w której czy to z mocy prawa, czy na skutek działania podmiotu uprawnionego dochodzi do zmiany trybu ścigania czynów prywatnoskargowych na oskarżenie publiczne, oraz jak (odmiennie) wygląda możliwość ścigania czynów w świetle omawianych konstrukcji procesowych w postępowaniu wobec nieletnich sprawców czynów zabronionych. Przedstawienie zagadnień związanych z modelem ścigania tej ostatniej grupy podmiotów nie wymagało odrębnego rozdziału, a jednocześnie omówienie tych zagadnień, właśnie w tej części pracy, w moim odczuciu nie zaburza toku wyводу.

W kolejnym rozdziale 4 przedstawiłem zagadnienia związane z instytucją odstąpienia od oskarżenia oskarżyciela posiłkowego. Ze względu na znane w literaturze formy działania wpływające na konstrukcję normatywną tych oskarżycieli uwagi w pierwszej części tego rozdziału dotyczą pozycji prawnej oraz niektórych uprawnień, które przysługują oskarżycielom subsydiarnemu i ubocznemu. Instytucje oskarżyciela konkurującego postanowiłem omówić w ramach odrębności procedur wykroczeniowej i skarbowej. Z uwagi na założenia badawcze oraz zakres omawianych rozwiązań pominąłem w tym zakresie szczegółowe rozważania dotyczące przebiegu procedury zażalenkowej jako warunku uzyskania statusu oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego⁵. W dalszej części rozdziału przedstawione zostały zarówno przesłanki instytucji odstąpienia od oskarżenia, jak i jej konsekwencje.

W dalszej kolejności w rozdziale 5 analizie dogmatycznej poddałem zagadnienia związane z pozycją procesową oskarżyciela prywatnego w kontekście uprawnienia do odstąpienia od oskarżania. Szczegółowej interpretacji poddałem nie tylko prawo odstąpienia wprost, ale również specyficzne dla tego trybu postępowania odstąpienie dorozumiane. Rozważania prowadziłem zarówno w układzie prostym, jak i w odniesieniu do postępowania, w którym następuje kumulacja roli procesowej oskarżyciela prywatnego i oskarżonego (tzw. postępowanie wzajemne).

W rozdziałach 6 i 7 przedstawiłem odrębności postępowania skarbowego oraz wykroczeniowego w zakresie objętych niniejszym opracowaniem instytucji. Omówienie to jest na tyle szczegółowe, na ile pozwala zakreślona tematyka opracowania. Oczywiście możliwe jest znacznie szersze wskazywanie na różnych płaszczyznach tych różnic, jest to jednak zbędne z powodu przyjętych założeń badawczych. Konieczność pominięcia niektórych instytucji wynikała nadto z przed-

⁵ Szerzej na temat skargi zażalenkowej uprawnionego zob. R.A. Stefański, *Tryb zaskarżania postanowień o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2001/1; K. Dudka, *Oskarżyciel posiłkowy subsydiarny* [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, red. nac. P. Hofmański, t. VI, *Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, red. C. Kulesza, Warszawa 2016, s. 415.

stawienia ich we wcześniejszych częściach niniejszego opracowania tak, aby nie został zakłócony wywód logiczny.

W toku rozważań dostrzegłem istotne luki ustawowe, które – w mojej ocenie – powinny podlegać stosownym zmianom legislacyjnym. Zostały one przedstawione odpowiednio przy omawianiu poszczególnych instytucji. Sumarycznie starałem się wskazać na wymienione kwestie oraz inne istotne zagadnienia we wnioskach końcowych.

Chciałbym, aby moje opracowanie miało znaczenie nie tylko teoretyczne, lecz także by pozwalało na wzbogacenie praktyki stosowania prawa, a w konsekwencji rzutowało również na orzecznictwo sądów powszechnych.

Rozdział 1

GRANICE OSKARŻENIA

1.1. Zainicjowanie postępowania sądowego

Możliwość zarówno cofnięcia aktu oskarżenia, jak i odstąpienia od oskarżenia warunkowana jest uprzednim prawidłowym zainicjowaniem postępowania jurysdykcyjnego. O ile postępowanie pierwszoinstancyjne nie zna instytucji odmowy przyjęcia skargi (co najwyżej jej zwrot celem uzupełnienia braków formalnych lub zwrot w zakresie uzupełnienia materiału dowodowego postępowania przygotowawczego), o tyle postępowania apelacyjne, zażaleniowe i kasacyjne przewidują taką instytucję procesową⁶. O odstąpieniu od ścigania można mówić dopiero po prawidłowym zainicjowaniu postępowania jurysdykcyjnego⁷. Różnorodność skarg inicjujących postępowanie sądowe spowodowana jest wielością podmiotów uprawnionych, jak również form, w jakich powinno to nastąpić. Poniżej wymienione zostaną różne skargi – z tym zastrzeżeniem, że nie do wszystkich z nich (w tym skarg etapowych) możliwe jest zastosowanie instytucji odstąpienia od oskarżenia. Kryteria podziału skarg zależą od przyjętych przez danego autora zakresów znaczeniowych pojęcia „skarga”.

⁶ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego*, t. I, *Komentarz do art. 1–467*, Warszawa 2014, s. 95.

⁷ O zakresie temporalnym instytucji odstąpienia od ścigania zob. odrębny rozdział 2, w zakresie zaś kontroli formalnej i merytorycznej szerzej R. Olszewski, *Ujawnianie przez sąd i usuwanie istotnych braków dochodzenia lub śledztwa w polskim procesie karnym*, Łódź 2007.

Według M. Cieślaka⁸ katalog skarg tworzą:

- 1) skargi zasadnicze – warunkujące postępowanie zasadnicze. Wskazanie poniższych wniosków (tzw. substytutów aktu oskarżenia) do tej kategorii uzasadnione jest faktem, że uruchamiają one postępowanie sądowe, w którym zapada rozstrzygnięcie sądu w kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego za zarzucany mu czyn (czy):
 - akt oskarżenia⁹;
 - wniosek prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania karnego (art. 336 § 1 k.p.k.)¹⁰;

⁸ M. Cieślak, *Polska procedura...*, s. 281 i n. Wskazany przez autora podział został uzupełniony na podstawie aktualnych przepisów Kodeksu postępowania karnego, z uwzględnieniem tego, do jakiego rodzaju skargi należy zaliczyć dany rodzaj oświadczenia woli organu.

⁹ Przez tę nazwę rozumiem zarówno publiczny akt oskarżenia wnoszony przez prokuratora, finansowe organy postępowania przygotowawczego, jak i akt oskarżenia oskarżyciela posiłkowego oraz prywatnego.

¹⁰ Zastępczą formą aktu oskarżenia jest wniosek o warunkowe umorzenie postępowania karnego. Zasadniczą różnicą między wymienionymi skargami jest treść żądania. O ile bowiem akt oskarżenia dąży do ukarania określonego podmiotu, o tyle wniosek o warunkowe umorzenie postępowania nie zawiera takiego elementu. Celem instytucji warunkowego umorzenia postępowania jest bowiem oddziaływanie wychowawcze oderwane od klasycznej kary kryminalnej (B.T. Bieńkowska, *Nowy kodeks postępowania karnego przez pryzmat wybranych zasad procesowych* [w:] *Nowe uregulowania prawne w kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, red. P. Kruszyński, Warszawa 1999, s. 24). W pozostałym zakresie wniosek o warunkowe umorzenie ma zbliżony do aktu oskarżenia charakter prawny. W wyniku jego wniesienia inicjowane jest postępowanie sądowe, a osoba, której odpowiedzialności dotyczy, uzyskuje status oskarżonego. Wniosek ten podlega kontroli formalnej, a po uzupełnieniu zastępuje akt oskarżenia (S. Stachowiak, *Charakter prawny wniosku prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania karnego przez sąd* [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, Warszawa 1997, s. 179–180; S. Stachowiak, *Wniosek prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania przez sąd* [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, z. 1, Warszawa 1997, s. 94–95; H. Paluszkievicz, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w stadium postępowania przed sądem* [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe*, Warszawa 1997, s. 184). Warunkowe umorzenie postępowania oznacza faktyczne przełamanie zasady domniemania niewinności chroniącej oskarżonego i przypisanie oskarżonemu popełnienia przestępstwa (przypisanie sprawstwa oraz winy). Jest środkiem reakcji prawnokarnej na fakt popełnienia przestępstwa mimo zaniechania wymierzenia wobec sprawcy kary na rzecz – co najwyżej – wskazanych w ustawie rodzajów środków karnych, i to w zakresie odnoszącym się do tej instytucji (A. Zoll [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. A. Zoll, Warszawa 2012, s. 916).

- wniosek prokuratora o umorzenie postępowania karnego ze względu na niepoczytalność sprawcy i zastosowanie środków zabezpieczających (art. 324 k.p.k.)¹¹;
- wniosek o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar i innych środków (art. 335 § 1 k.p.k.)¹²;

¹¹ Słusznie podnosi R.A. Stefański (*Organ uprawniony do umorzenia postępowania przygotowawczego z powodu niepoczytalności podejrzanego w nowym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 1997/12, s. 127), że art. 324 k.p.k. wskazuje, iż kumulatywne spełnienie dwóch przesłanek, tj. ustalenie popełnienia przez podejrzanego czynu w warunkach art. 31 § 1 k.k. oraz zaistnienie konieczności zastosowania wobec niego środków zabezpieczających, powoduje zmianę podmiotu uprawnionego do orzeczenia o umorzeniu procesu. Właściwym podmiotem staje się wówczas sąd. Takie stanowisko, jako wynikające wprost z przepisów Kodeksu postępowania karnego, nie może budzić wątpliwości. Konieczne staje się zatem jedynie doprecyzowanie, o jakiego rodzaju środki zabezpieczające można występować w tym trybie. W trybie przewidzianym w art. 324 k.p.k. chodzi o zastosowanie tytułem środka zabezpieczającego, po pierwsze, elektronicznej kontroli miejsca pobytu, terapii, terapii uzależnień oraz pobytu w zakładzie psychiatrycznym umieszczenia w zakładzie zamkniętym – wówczas „gdy jest to niezbędne, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego (...), a w przypadku, o którym mowa w art. 93a § 1 pkt 4, czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości” (art. 93b i 93c); po drugie, orzeczenie na podstawie art. 99 k.k. zakazów przewidzianych w art. 39 pkt 2–3 (zakaz zajmowania określonych stanowisk, wykonywania określonego zawodu, prowadzenia działalności gospodarczej lub prowadzenia pojazdów – a także zakazy wymienione w pkt 2a–2e, gdyż mieszczą się one w zakresie wskazania art. 99, tj. odesłania do art. 39 pkt 2–3, np. zakazu wstępu na imprezę masową). Obecne uregulowanie instytucji środków zabezpieczających nosi wyraźną gradację – analogicznie jak w przypadku kar (V. Konarska-Wrzošek [w:] V. Konarska-Wrzošek, A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 503). Możliwe jest orzeczenie obok tych zakazów przepadku przedmiotów (T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego...*, 2004, s. 824).

¹² W przedmiotowej sytuacji chodzi o samodzielny wniosek o skazanie bez przeprowadzania rozprawy (art. 335 § 1 k.p.k.), gdyż drugi rodzaj wniosku załączany jest do aktu oskarżenia i nie stanowi samodzielnego impulsu warunkującego wszczęcie postępowania sądowego (M. Kurowski, *Zagadnienia ogólne i postępowanie przygotowawcze*, Kraków 2015, s. 97). Warunkiem, który wymaga szczególnego podkreślenia, jest stwierdzenie, że oskarżony przyznaje się do winy, a w świetle jego wyjaśnień okoliczności popełnienia przestępstwa i winy nie budzą wątpliwości, co powoduje, że niezbędne jest nie tylko formalne przyznanie się, lecz także stwierdzenie, że wyjaśnienia nie pozostają w stosunku sprzeczności z ustaleniami postępowania (M. Kurowski [w:] B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, red. D. Świecki, Warszawa 2017, s. 1240–1244).

- wniosek Policji o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym (art. 517d § 1 k.p.k.)¹³;
- protokół przyjęcia ustnej skargi lub pisemna skarga pokrzywdzonego czynem prywatnoskargowym na podstawie art. 488 k.p.k.¹⁴;
- wniosek finansowego organu postępowania przygotowawczego o wyrażenie zgody na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności (art. 145 § 1 k.k.s.)¹⁵;

¹³ Wskazany wniosek zastępuje akt oskarżenia, ma formę skróconą w stosunku do aktu oskarżenia wnoszonego przez prokuratora oraz nie musi być poprzedzony pełnym postępowaniem przygotowawczym (T. Grzegorzczak, *Wniosek o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym jako surogat aktu oskarżenia* [w:] *Skargowy model procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, red. A. Gerecka-Żołyńska, P. Górecki, H. Paluszkiwicz, P. Wiliński, Warszawa 2008, s. 109). Przedmiotowy wniosek ograniczony jest jedynie do postępowania przyspieszonego i – co warto podkreślić – nie wymaga co do zasady uprzedniego zatwierdzenia przez prokuratora.

¹⁴ Ustna skarga lub pisemna złożona przez pokrzywdzonego na Policji przez pokrzywdzonego przekazywana jest po zabezpieczeniu (w razie potrzeby dowodów) do sądu. Skarga taka ma analogiczny zakres działania jak akt oskarżenia, z tego powodu należy przychylić się do zdania, że Policja nie może odmówić jej przyjęcia i obliguje ją ona do podjęcia czynności quasi-sprawdzających oraz zabezpieczających materiał dowodowy – por. J. Karaźniewicz, *Realizacja funkcji ścigania i oskarżenia w postępowaniu prywatnoskargowym* [w:] *Z problematyki funkcji procesu karnego*, red. T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski, Warszawa 2013, s. 88. Obowiązek przyjęcia nie może być łączony z obowiązkiem przekazania sprawy do sądu, a postępowanie Policji nie powinno ograniczać się do zdecydowania do zabezpieczenia dowodów. Wydaje się bowiem, że obowiązek taki powstanie dopiero wówczas, gdy bezspornie można ustalić, że czyn, o którym zawiadomil pokrzywdzony, nie stanowi przestępstwa ściganego z oskarżenia publicznego. Ponieważ ustawodawca nie różnicuje w dalszym toku procedowania w zakresie aktu oskarżenia czy omawianej skargi, dalsze rozważania poczynione zostaną odrębnie przy omawianiu samego odstąpienia.

¹⁵ Mowa tu o instytucji uregulowanej w przepisach postępowania karnego skarbowego zarówno w zakresie podstaw materialnych (art. 17 i 18 k.k.s.), jak i przebiegu postępowania (rozdział 16 k.k.s.). Przepisy tworzą zatem instytucję o charakterze mieszanym materialno-procesowym – zob. szerzej T. Grzegorzczak, *Instytucja dobrowolnego poddania się karze w procesie karnym skarbowy de lege lata i de lege ferenda*, ZNUŁ 1997/65, s. 50 i n. Nie wskazując szczegółowych uregulowań, należy podkreślić, że w zakresie wskazanej instytucji cechą charakterystyczną jest to, że wyłączną kompetencję do skierowania wniosku posiadają finansowe organy postępowania przygotowawczego, które wypierają również prokuratora – zob. T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 576–577.

- wniosek o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy w trybie art. 156 § 1 k.k.s.¹⁶;
- wniosek prokuratora, pokrzywdzonego lub Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów o wszczęcie postępowania w sprawie odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (art. 27 k.p.w.)¹⁷;
- wniosek o ukaranie złożony przez uprawnionego do występowania w charakterze oskarżyciela publicznego oraz pokrzywdzonego działającego jako oskarżyciel subsydiarny¹⁸;

¹⁶ Mowa o instytucji zbliżonej do skazania bez przeprowadzania rozprawy, uregulowanej w art. 335 k.p.k., ale z modyfikacjami wynikającymi z zasad ogólnych prawa karnego skarbowego. W szczególności np. wiążącymi się z obowiązkiem uiszczenia uszczuplonej należności publicznoprawnej.

¹⁷ Ustawa z 28.10.2002 r. o odpowiedzialności podmiotów za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. z 2018 r. poz. 703 ze zm.). W piśmiennictwie nie ma jednolitego stanowiska odnośnie do odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. Spotkać można zarówno pogląd, że odpowiedzialność z tej ustawy ma cechy odpowiedzialności karnej, jak i zaklasyfikowanie jej do kategorii odpowiedzialności *sui generis* (A. Świątłowski, *Strony szczególne. Podmiot zbiorowy [w:] System Prawa Karnego Procesowego*, red. nacz. P. Hofmański, t. VI, *Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, red. C. Kulesza, Warszawa 2016, s. 808). Niemniej odwołanie do przepisów Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284) powoduje, że niezbędne jest uznanie tego postępowania w świetle jej art. 6 za sprawę karną. Cechą charakterystyczną wniosku jest to, że może z nim wystąpić nie tylko prokurator, lecz także pokrzywdzony oraz Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Zob. szerzej M. Namysłowska-Gabrysiak, *Ustawa o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary*, Kraków 2004; M. Filar, Z. Kwaśniewski, D. Kala, *Komentarz do ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary*, Toruń 2006; J. Warylewski, J. Postulski, *Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych w prawie polskim i europejskim. Komentarz*, Bydgoszcz–Gdańsk 2007; B. Nita, *Postępowanie karne przeciwko podmiotom zbiorowym*, Sopot 2009.

¹⁸ Ustawodawca w art. 57 k.p.w. określa, że wniosek o ukaranie powinien być złożony przez podmiot uprawniony do występowania w charakterze oskarżyciela publicznego – obecne uregulowanie rezygnuje z *actio popularis* i przyznaje uprawnienie do działania ściśle limitowanemu kręgowi podmiotów (por. T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 248). Ten zaś podmiot został wskazany w art. 17 k.p.w., który zakreśla krąg podmiotów uprawnionych do występowania w charakterze oskarżyciela publicznego w sprawach o wykroczenia (zob. R.A. Stefański, *Oskarżyciel publiczny w sprawach o wykroczenia*, Prok. i Pr. 2002/1, s. 53–63). Pokrzywdzony nie działa tu jako oskarżyciel publiczny, ale w zakresie uprawnień tego ostatniego.

- wniosek o ukaranie złożony przez pokrzywdzonego w sprawach o czyny, o których mowa w art. 27 k.p.w.¹⁹;
 - wniosek o ukaranie sporządzony lub zatwierdzony przez prokuratora wojskowego (art. 85 § 1 k.p.w.)²⁰;
- 2) skargi etapowe – warunkujące tylko szczególny etap postępowania zasadniczego, np. postępowanie odwoławcze – apelacja lub zażalenie, postępowanie kasacyjne – kasacja stron lub podmiotów specjalnych, czy wreszcie wniosek o wznowienie postępowania złożony przez stronę lub sprzeciw od wyroku nakazowego;
 - 3) skargi incydentalne – warunkujące odpowiednie postępowanie incydentalne, np. zażalenie na postanowienia i zarządzenia przewidziane w rozdziale 31 Kodeksu postępowania karnego odnośnie do kar porządkowych – art. 290 § 2 k.p.k., czy zażalenie na odmowę udostępnienia akt w postępowaniu przygotowawczym – art. 159 k.p.k.

1.2. Granice rozpoznania sprawy wyznaczone skargą inicjującą postępowanie

Każda skarga, oprócz ogólnych funkcji²¹, które spełnia, ma za zadanie określenie zakresu sprawy możliwego do rozpoznania w toku danego postępowania. Jak wskazuje się w piśmiennictwie, jedną

¹⁹ M. Zbrojewska [w:] M. Błaszczuk, W.J. Jankowski, M. Zbrojewska, *Prawo i postępowanie w sprawach o wykroczenia*, Warszawa 2013, s. 252. Chodzi tu o instytucję z art. 27 § 1 k.p.w., a zatem instytucję oskarżyciela konkurującego, który w czynach, które według prawa materialnego ścigane są na żądanie, może samodzielnie złożyć wniosek o ukaranie (T. Grzegorzczuk, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia...*, s. 155).

²⁰ W postępowaniu o wykroczenia podstawą wszczęcia fazy jurysdykcyjnej przed sądem wojskowym jest jedynie skarga sporządzona i wniesiona lub zatwierdzona i wniesiona przez prokuratora wojskowego. Z uregulowania zatem art. 85 k.p.w. wynika, że jedynym oskarżycielem w tej kategorii spraw może być prokurator wojskowy – porównaj T. Grzegorzczuk, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia...*, s. 316–317. Mimo nowelizacji przepisu art. 85 § 2 w literaturze nadal przyjmowane jest, że jedynie prokurator wojskowy władny jest wystąpić z takim wnioskiem – por. K. Dąbkiewicz, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, LEX 2017, art. 85.

²¹ Zob. szerzej zasadę skargowości i funkcję skargi jako takiej, ale także S. Waltoś, *Akt oskarżenia...*, s. 10–17.

Michał Kurowski – doktor nauk prawnych; adiunkt w Katedrze Postępowania Karnego i Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego; prokurator Prokuratury Okręgowej w Łodzi delegowany do Prokuratury Krajowej; autor i współautor kilkudziesięciu publikacji, w tym artykułów problemowych i glos.

Monografia kompleksowo opisuje praktyczne zagadnienia fundamentalnej w procesie karnym instytucji aktu oskarżenia. Omawia problematykę dyspozycyjności stron czynnych (oskarżycieli: publicznego, posiłkowego i prywatnego) dotyczącą uprawnienia do modyfikowania zakresu działania skargi zasadniczej. Zawiera także argumenty sformułowane na podstawie teorii procesu karnego, systematyzuje wiedzę, wprowadza nowe nieopisane uprzednio instytucje i ukazuje je w nowym świetle.

Autor łączy płaszczyznę prawa karnego procesowego w bardzo szerokim ujęciu (obejmującym: prawo wykroczeń, prawo skarbowe, postępowanie wobec nieletnich oraz tryby szczególne, tj. postępowanie przyspieszone czy postępowanie przed sądami wojskowymi) z zagadnieniami prawa karnego materialnego (takimi jak: tożsamość czynu, czyn ciągły, czyny współukarane), omawia zagadnienia związane z uprawnieniami oskarżyciela publicznego dotyczącymi cofnięcia aktu oskarżenia, jak również:

- sytuacje, w których podmiot ten odstępuje od oskarżenia po wcześniejszej wymuszonej ingerencji w ściganie przestępstw prywatnoskargowych,
- instytucje związane z uprawnieniami oskarżyciela posiłkowego oraz oskarżyciela prywatnego w zakresie odstąpienia od oskarżenia.

Główni odbiorcy książki to prawnicy praktycy: prokuratorzy, adwokaci, radcowie prawni, sędziowie, a także pracownicy finansowych organów postępowania przygotowawczego. Zainteresuje również pracowników naukowych i wykładowców przedmiotu postępowanie karne.

9788381248099 W01P01

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8124-809-9

9 788381 248099

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL